

Нематов Жўрабек Нематиллоевич,

Ўзбекистон Республикаси Президенти
хузуридаги Давлат бошқаруви академияси
кафедра мудири, PhD, доцент
E-mail: jura0404uzb@mail.ru

<http://dx.doi.org/10.26739/2181-9130-2018-7-3>

МДХ ДАВЛАТЛАРИ МАЪМУРИЙ ПРОЦЕДУРАЛАР ТЎҒРИСИДАГИ ҚОНУН ҲУЖЖАТЛАРИНИНГ ТАҲЛИЛИ – МАЪМУРИЙ ПРОЦЕДУРАЛАРНИ КЕНГ ТУШУНИШ (ҚОЗОҒИСТОН МИСОЛИДА)

Аннотация: Мазкур мақолада МДХ давлатлари маъмурий процедуралар тўғрисидаги қонун ҳужжатларининг Қозоғистон мисолидаги таҳлили келтирилган. Мақолада Қозоғистон маъмурий процедуралар тўғрисидаги қонуни (27.11.2000 йил) кенг қамровли маъмурий процедуралар сифатидаги ўзига хос хусусиятлари очиқ берилган. Амалга оширилган таҳлиллар натижасида Ўзбекистон қонунчилигини такомиллаштириш юзасидан эътибор қаратиш лозим бўлган тавсиялар келтириб ўтилган.

Калит сўзлар: маъмурий процедуралар, маъмурий процедуралар предметида кирмайдиган масалалар, маъмурий процедуралар принциплари, маъмурий регламентлар, давлат хизматлари, маъмурий иш юритув, маъмурий судлов.

Нематов Жўрабек Нематиллоевич,

Заведующий кафедрой Академии государственного
управления при Президенте Республики
Узбекистан, PhD., доцент
E-mail: jura0404uzb@mail.ru

АНАЛИЗ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА ОБ АДМИНИСТРАТИВНЫХ ПРОЦЕДУРАХ СТРАН СНГ – АДМИНИСТРАТИВНЫЕ ПРОЦЕДУРЫ ШИРОКОГО ПОНИМАНИЯ (НА ПРИМЕРЕ КАЗАХСТАНА)

Annotation: В данной статье приводится анализ законодательства об административных процедурах стран СНГ на примере Казахстана. В статье раскрываются особенности закона Казахстана об административных процедурах (от 27.11.2000 г.) как широкого понимания административных процедур. По итогам анализа приведены рекомендации, которые должны учитываться при совершенствовании законодательства Узбекистана.

Ключевые слова: административные процедуры, вопросы, не входящие в предмет административных процедур, принципы административных процедур, административные регламенты, государственные услуги, административное делопроизводство, административное судопроизводство.

ANALYSIS OF LEGISLATION ON ADMINISTRATIVE PROCEDURES OF CIS COUNTRIES - ADMINISTRATIVE PROCEDURES OF WIDE UNDERSTANDING (ON THE EXAMPLE OF KAZAKHSTAN)

Annotation: This article provides an analysis of the legislation on administrative procedures of the CIS countries on the example of Kazakhstan. The article reveals the features of the law of Kazakhstan on administrative procedures (from 11.27.2000) as a broad understanding of administrative procedures. As a result of the analysis, there given some recommendations that should be taken into account when improving the legislation of Uzbekistan.

Key words: administrative procedures, issues not included in the subject of administrative procedures, principles of administrative procedures, administrative regulations, public services, administrative proceedings, administrative litigation.

For citation: Nematov Jurabek Nematilloevich. ANALYSIS OF LEGISLATION ON ADMINISTRATIVE PROCEDURES OF CIS COUNTRIES - ADMINISTRATIVE PROCEDURES OF WIDE UNDERSTANDING (ON THE EXAMPLE OF KAZAKHSTAN). Journal of Law Research. 2018, 7 vol., issue 2, pp. 14-21

МДХ давлатлари ичида бир қатор давлатлар, жумладан, Қозоғистонда маъмурий процедураларни умумий маъмурий қонун асосида тартибга солинганлигини кўришимиз мумкин.

Қозоғистонда 2000 йил 27 ноябрда "Маъмурий процедуралар тўғрисида"ги қонун қабул қилинган бўлиб [1], Қонуннинг 1-моддасида маъмурий процедураларнинг тушунчаси келтириб ўтилган. Унга қўра маъмурий процедуралар давлат органлари ва мансабдор шахслари томонидан давлат функциялари ва мансаб вазифаларини амалга ошириш жараёнида қарорлар қабул қилиш ва уларнинг ижросини амалга ошириш, давлат апарати ишини ташкил этиш, фуқароларнинг муносабатлари ва уларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилиш жараёнини назарда тутган [2].

Аввало шуни таъкидлаш жоизки, мутахассисларнинг эътироф этишича Қозоғистонда маъмурий процедуралар қонунчилиги нисбатан кам ривожланган соҳа ҳисобланади [3, С. 6]. Қозоғистон маъмурий процедуралар тўғрисидаги қонун қамрови жиҳатдан кенг бўлиб, замонавий маъмурий процедуралардаги манфаатдор шахслар билан маъмурий органлар ўртасидаги маъмурий-ҳуқуқий муносабатлар билангина чекланмаганини кўриш мумкин. Шунинг учун ҳам Қонунда ижро органлари фаолияти билан бир қаторда Президент апарати, Парламент апарати, ҳатто, Олий суд ва бошқа судлар апарати фаолиятига нисбатан қонуннинг татбиқ этилиши назарда тутилган (Қонуннинг 2-моддаси). Қонунда маъмурий процедураларнинг бир қанча принциплари ҳам келтириб ўтилган бўлиб, фуқароларнинг муносабатларини кўришда бюрократия ва сансоларликнинг

таъқиқланиши каби маъмурий процедураларга хос принциплар ўрнатилган бўлса-да, қуйи турувчи орган ва мансабдор шахсларнинг юқори турувчи органга бўйсунуши, давлат авторитети (обрўйи) нинг сақланиши лозимлиги каби замонавий маъмурий процедуралар тўғрисидаги қонунга хос бўлмаган принциплар ҳам келтириб ўтилганлигини кўриш мумкин (Қонуннинг 3-моддаси). Бундан ташқари Қонунда давлат органлари ишини ташкил этиш процедуралари (3-боб), жумладан, давлат органлари ишини режалаштириш (9-модда), фаолият юзасидан регламентлар (9-1 модда), давлат органлари функциялари (9-2 модда), давлат органларини яккабошчилик (10-модда) ва коллегия тарзда бошқариш (11-модда), давлат органларида хизмат ҳужжатлари юзасидан иш юритиш (12-модда) каби масалалар ҳам тартибга солинган.

Қонуннинг 4-боби фуқароларнинг ҳуқуқ ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилишга оид бўлиб, унда фуқаролар мурожаатлари тартиби (16-модда), мурожаат натижалари юзасидан қабул қилинган қарор устидан шикоят қилиш (17-модда), шикоят мазмуни ва шакли (20-3 модда), шикоятларни кўриб чиқиш тартиби (20-4 модда), шикоятни кўриб чиқиш натижаси юзасидан қарор қабул қилиш (20-6 модда) каби қоидаларни ўз ичига олган.

Юқоридагилардан келиб чиқадиган бўлсак, Қозоғистон маъмурий процедуралар тўғрисидаги қонунда маъмурий процедураларнинг бир қанча муҳим қоидалари акс этмаганини кўриш мумкин. Хусусан, Қонунда маъмурий процедуралар тўғрисидаги қонуннинг асосий қоидаларидан бири бўлган ҳолислик, тинглаш жараёни билан боғлиқ процедуралар қоидаларнинг йўқлиги шулар жумласидандир. Бундан ташқари, Қонунда маъмурий органларнинг ишини ташкил этиш ва маъмурий регламентларнинг ҳам тартибга солинганлиги Қонуннинг асл моҳияти ва аҳамияти, яъни манфаатдор шахсларни ҳуқуқ ва эркинликлари ҳамда қонуний манфаатларини маъмурий процедуралар воситасида ҳимоя қилиш масаласига мос келмайди.

Қозоғистон ҳуқуқшунослари ҳам маъмурий процедуралар тўғрисидаги қонуннинг бу каби муаммолари хусусида ўзларининг турли илмий изланишларида таъкидлаб келишмоқда.

Жумладан, ҳуқуқшунос А. Б. Габбасовнинг таъкидлашича, "Маъмурий процедуралар тўғрисида"ги қонунда маъмурий актлар исталган (ёқимли) ва исталмаган (ёқимсиз) маъмурий актга бўлинмагани маъмурий процедураларга салбий таъсир ўтказмоқда[4, С. 406].

Е. Порохов ўз илмий ишида 2000 йилги Қозоғистон "Маъмурий процедуралар тўғрисида"ги қонунда тартибга солинган маъмурий процедуралар заиф ва самарасиз бўлгани, маъмурий ҳокимиятга нисбатан ҳеч қандай чекловчи ёки ушлаб турувчи таъсирга эга бўлмаганини таъкидлайди[5, С. 403].

Халқаро эксперт Й. Пудельканинг таъкидлашича, Қозоғистоннинг 2000 йилги маъмурий процедуралар тўғрисидаги қонуни мазмунан ноаниқлиги боис, амалда қўлланилаётган ёки қўлланилмаётганлиги кўзга ташланмаётганлигини кўриш мумкин[6, С. 42].

Бу борада ҳуқуқшунос З. Боймолдина ҳам Қозоғистонда 2002 йилдан бошлаб ихтисослашган маъмурий судлар тўлақонли фаолият юритаётганлиги, бироқ ушбу судлар асосан маъмурий ҳуқуқбузарликлар тўғрисидаги ишларни кўриб чиқиши ва маъмурий юстиция органи ҳисобланмаслиги табиийки маъмурий процедуралар тўғрисидаги қонунни тўғри татбиқ этилишини таъминлашда қийинчиликка олиб келаётганини келтириб ўтади[7, С. 33-334].

С. С. Шишимбаеванинг таъкидлашича, 2000 йилги Қонунни тўлақонли ишлашида яна бир муҳим тўсиқ сифатида бошқа соҳавий қонунларнинг мавжудлигини ҳам келтириб ўтиш мумкин. Жумладан, Қозоғистон Республикасининг 2007 йил 12 январдаги "Жисмоний ва юридик шахслар мурожаатларини кўриб чиқиш тартиби тўғрисида" ги қонуни[8] ҳамда 2013 йил 15 апрелдаги "Давлат хизматлари тўғрисида" ги қонунининг[9] маъмурий процедуралар тўғрисидаги қонун билан мувофиқлаштирилмагани, таъбир жоиз бўлса, бир-бирига зид келиши ҳам маъмурий процедуралар тўғрисидаги қонунни тўлақонли ишлаб кетишига тўсиқ бўлмоқда[10].

Маъмурий процедуралар тўғрисидаги қонунчиликка таъсир ўтказётган яна бир омил сифатида ҳуқуқшунос олим Р. Подопригора Қозоғистон маъмурий ҳуқуқ назарияси амалга оширилган ислохотларнинг илмий асосларини етарлича ишлаб чиқишга улгурмаётганлиги таъкидлайди[11, С. 99-100].

Ҳуқуқшунос З. Боймолина ҳам Қозоғистонда маъмурий процедуралар ҳақида гап борганда кўпгина тушунчалар маъмурий ҳуқуқ назариясида ҳал этилмаганини танқидий таҳлил этади. Жумладан, давлат органи, маъмурий акт каби тушунчаларнинг назарий асослари ишлаб чиқилмагани "Маъмурий процедуралар тўғрисида" ги қонуннинг янги таҳрири концепциясини ишлаб чиқишда маълум бир қийинчиликларга сабаб бўлганини таъкидлаб ўтади[12, С. 364].

Таъкидлаш жоизки, Қозоғистонда ҳозирга қадар маъмурий процедуралар тўғрисидаи қонунчиликни такомиллаштириш борасида бир қанча ишлар қилинмоқда. Жумладан, Қозоғистонда оммавий-ҳуқуқий низоларни кўриш юзасидан 2010 йилда Олий суд Пленум қарори қабул қилинди[13], маъмурий процедуралар тўғрисидаги қонуннинг такомиллаштирилган бир неча лойиҳалари ишлаб чиқилди.

Бироқ, бу борада жамоат тартиби соҳасидаги маъмурий ҳуқуқ ва маъмурий процессуал ҳуқуқни ўз ичига олган 2009 йилда қўйи палата томонидан қабул қилинган "Маъмурий кодекс" мувоффақиятсизликка учрагандан кейин 2011 йилда Адлия вазирлиги таркибига киритилган Қонунчилик институти томонидан ишлаб чиқилган Европа стандартларига жавоб берадиган даражадаги ва халқаро экспертлар томонидан ижобий баҳоланган Маъмурий процедуралар тўғрисидаги қонун ҳам етарлича қўллаб қувватланмади[14].

Шундай бўлсада 2015 йилги Президентлик сайловларида эълон қилинган "100 аниқ қадам" номли дастурда маъмурий процедуралар ва маъмурий судлов процесси тўғрисидаги қонунчиликни қабул қилиш назарда тутилган, вазият кескин ўзгарди. Адлия вазирлиги ҳузурида ташкил этилган ишчи гуруҳ Европа стандартларига жавоб берадиган маъмурий процедуралар тўғрисидаги қонун лойиҳасини ишлаб чиқди [15, С. 442-443].

Д.Олейник ўз илмий мақоласида Қозоғистоннинг 2000 йилги қонунини таҳлил қилиб, маъмурий процедуралар соҳасида умум тан олинган стандартларга ўшбу қонуннинг мос эмаслигини таъкидлайди ва шунинг учун ҳам Қозоғистон Адлия вазирлиги томонидан илгари сурилган концепция асосида "Маъмурий процедуралар тўғрисида" ги қонуннинг янги таҳрири лойиҳаси ишлаб чиқилганини таъкидлайди. Бундан ташқари Д. Олейник 2000 йилги қонуннинг бир қанча камчиликларини санаб ўтган. Жумладан, қонун маъмурий амалиётга таъсир ўтказмаётганлиги ва маъмурий процедуралар турли соҳавий қонунлар билан тартибга солинганлигини, қонунда ташқи ва ички процедураларнинг аниқ фарқи

инобатга олинмагани таъкидланади. Маъмурий процедуралар тартибга солиш предметиға фақат ташқи процедураларни киритиш лозимлиги таъкидланган. 2000 йилги қонунда маъмурий актни қабул қилишида унинг фактик ва ҳуқуқий асосларини асослантириш тўғрисидаги қоида йўқлиги ҳам танқид қилинган. Шу каби камчиликлар янги таҳрирдаги қонунда ўз ечимини топганлиги таъкидланади. Шунингдек, Д. Олейник 2015 йилги қонун лойиҳаси немис моделига кўп жиҳатдан ўхшашлигини таъкидлайди[16].

Қозоғистон ҳуқуқшуноси Е. Базурбаевнинг таъкидлашича, янги таҳрирдаги "Маъмурий процедуралар тўғрисида"ги қонунни ишлаб чиқишда Германия халқаро ҳамкорлик ташкилоти (GIZ) нинг кўмаги кагта бўлган. Янги таҳрирдаги қонунни қабул қилиш заруряти сифатида эса, гарчи Қозоғистонда МДҲ давлатларидан биринчилардан бўлиб, 2000 йилда "Маъмурий процедуралар тўғрисида"ги қонун қабул қилинган бўлсада, қонуннинг асосий қисми маъмурий процедуралар предметиға кирмайдиган масалалар билан қамраб олинганини таъкидлайди. Жумладан, давлат аппарати ишини ташкил этиш каби ташкилий масалалар қонуннинг асосий қисмини ташкил этиши келтириб ўтилган. Бундан ташқари 2000 йилги қонунда маъмурий процедураларнинг ҳолислик, шаффофлик, процессуал адолат каби кўпгина принциплари акс этмагани таъкидланади. Е.Базурбаев ўз таҳлиларида 2000 йилги қонун маъмурий процедуралар тўғрисидаги умумэътироф этилган халқаро стандартлар талабларига жавоб бермаслигини келтириб ўтади ва янги таҳрирдаги қонунда бу каби камчиликлар бартараф этилганини таъкидлаб ўтади[17, С. 342-349].

Ҳуқуқшунос А.Тукиев Қозоғистон Адлия вазирлиги томонидан ишлаб чиқилган маъмурий процедуралар тўғрисидаги қонуннинг аҳамияти тўғрисида ўз фикрларини келтириб, соҳавий қонунчиликни Маъмурий процедуралар тўғрисидаги янги таҳрирдаги қонунга мослаштириш жуда муҳим масала эканлигини таъкидлайди. Жумладан, маъмурий судларнинг маъмурий ҳуқуқбузарликлар тўғрисидаги ишларни кўриб чиқиши ва оммавий-ҳуқуқий низоларни умумий юрисдикция судлари томонидан кўриб чиқилиши янги қонун лойиҳасининг мазмун-моҳиятига тўғри келмаслигини таъкидлаб ўтади. А.Тукиев ўз навбатида маъмурий ҳуқуқбузарликлар тўғрисидаги ишларни предметининг ўхшашлигига кўра жиноят ишлари бўйича судлар судловлигига ўтказиш ва маъмурий судларни оммавий-ҳуқуқий низоларни кўришга ихтисослаштириш лозимлиги, бу борада судьялар малакасини ҳам тегишинча ошириш таклифларини илгари суради[18, С. 553].

2017 йилда Қозоғистон Адлия вазирлиги расмий сайтида ишлаб чиқилган қонуннинг янги таҳири лойиҳаси эълон қилинган эди[19]. Қонун лойиҳаси замонавий маъмурий процедураларнинг асосий талаблари асосида ишлаб чиқилган. Қонун лойиҳасида тенглик (6-модда), расмий талабларни суиистеъмом қилишнинг таъқиқланиши (7-модда), ишончга бўлган ҳуқуқнинг ҳимоя қилиниши (8-модда), мутаносиблик (9-модда), ишонччилик презумпцияси (10-модда), кўпчиликнинг камчиликни қамраб олиши (11-модда), маъмурий процедураларнинг оддийлиги, иқтисодийлиги, самарадорлиги (12-модда) каби тамойилларнинг ҳуқуқий кафолатлари назарда тутилган. Қонун лойиҳасининг 25-26-моддаларида ҳолисликни таъминлаш масалалари ўз аксини топган бўлса, маъмурий актининг ҳуқуқий асослари 4-бобда келтириб ўтилган. Бироқ Қонун лойиҳасини мукамал дейиш қийин. Мисол учун, Қонун лойиҳасининг 35-моддасида маъмурий орган

томонидан қарор чиқаришдан аввал тарафларни тинглаш мажбурияти келтириб ўтилган бўлса-да, унинг батафсил жараёни келтириб ўтилмаган. Шундай бўлса-да, Қонун лойиҳаси замонавий маъмурий процедураларнинг асосий талаблари асосида ишлаб чиқилган дейишимиз мумкин.

Таъкидлаш жоизки, ҳозирги кунда Қозоғистонда маъмурий процедуралар ва маъмурий судлов ишларини юритиш тўғрисида ягона умумий кодекс ишлаб чиқилмоқда. А. Тукиевнинг таъкидлашича, ушбу қонун лойиҳасига "Маъмурий процедуравий-процессуал кодекс" деб ном берилган. Кодекс лойиҳасига кўра, маъмурий процедуралар ва маъмурий судлов масалалари ягона қонунда тартибга солиниши тақлиф этилмоқда. Кодекс уч қисмдан, жумладан, умумий қисм (биринчи қисм), маъмурий процедуралар (иккинчи қисм) ва маъмурий судлов (учинчи қисм) дан иборат бўлиб, жами 340 моддани ўз ичига олган[20].

Кодекс лойиҳаси устида бугунги кунда ҳали иш тугалланмагани боис унинг батафсил таҳлилини келтириш қийин. Бироқ маъмурий процедуралар ва маъмурий судлов масалаларини ягона қонунга бирлаштирган давлатлар тажрибаси асосида ягона кодексни амалиётда қўллаш ўзига хос мураккабликларга эга эканлигини эътироф этиш лозим.

Юқоридагилардан шуни хулоса қилиш мумкинки, маъмурий процедуралар кенг маънода тушуниладиган давлатларда маъмурий процедураларнинг манфаатдор шахслар ҳуқуқ ва қонуний манфаатларини маъмурий суистеъмолдан ҳимоя қилиш маъносига гавдаланмаслиги келиб чиқди. Маъмурий процедуралар шаклан мавжуд бўлсада, моҳиятан ўзининг асл функциясини амалга ошира олмаслиги, ижобий, тартибга солиш характери ифодаланмаслиги намоён бўлди. Бошқарув жараёни унинг самарадорлигини ошириш нуқтани назардан процессуал тартибга солиниши маъмурий процедуралар кенг маънода тушуниладиган давлатлар қонунчилигига хос хусусият эканлиги аниқланди.

Ўзбекистонда маъмурий процедураларнинг ҳуқуқий асосларини такомиллаштиришда Қозоғистон тажрибасидан келиб чиқиб қуйидаги хулосага келинди. Аввало, Ўзбекистон Республикасининг "Маъмурий процедуралар тўғрисида"ги қонуни[21] фақат манфаатдор шахс ва маъмурий органлар ўртасидаги маъмурий-ҳуқуқий муносабатларни маъмурий процедура қоидалари асосида тартибга солишига асосий эътибор қаратиш ва уни давлат органларининг идоровий ички муносабатларини тартибга солишга қаратилмаганини инobatта олиш лозим. Бу икки масаланинг ягона қонунда акс этиши маъмурий процедураларнинг асл мазмун-моҳиятини пасайтиради.

Иқтибослар/Сноски/References

1. Закон Республики Казахстан от 27 ноября 2000 г. №107-П "Об административных процедурах" (Ведомости Парламента Республики Казахстан, 2000 г., №20, ст. 379). Также См.:<http://online.zakon.kz/> (10.10.2018) (Law of the Republic of Kazakhstan dated November 27, 2000 No. 107-П "On Administrative Procedures" (Vedomosti of the Parliament of the Republic of Kazakhstan, 2000, No. 20, Art. 379). Also See: <http://online.zakon.kz/> (10/10/2018))
2. Қозоғистон қонуни тўғрисида қаранг.: См.: Ефремов М. О. Административные процедуры как форма реализации компетенции органов публичной власти во взаимоотношениях с частными лицами. Дисс. ...канд. юрид. наук. - М., 2005. - С. 66. (About Kazakhstan law see: Efremov M. O. Administrative procedures as a form of realization of the competence of public authorities in relations with individuals. Diss. ... Cand. legal sciences. - M., 2005. P. 66)

3. См.: Порохов Е. В., Балтабеков А. А., Березницкая Д. К. Административные процедуры. - Алматы: Научно-исследовательский институт финансового и налогового права, 2011. - С. 6. (See: Porokhov E. V., Baltabekov A. A., Berezniatskaya D. K. Administrative Procedures. - Almaty: Research Institute of Financial and Tax Law, 2011. - P. 6.)

4. Габбасов А. Б. Административный акт в казахстанском праве: проблемы правопонимания и законодательного регулирования. // Ежегодник публичного права - 2014: "Административное право: сравнительно-правовые подходы". - М.: Инфотропик Медиа, 2014. - С. 406. (Gabbasov A. B. Administrative act in Kazakhstan law: problems of law understanding and legislative regulation. // Yearbook of public law - 2014: "Administrative law: comparative legal approaches". - M.: Infotropik Media, 2014. - p. 406.)

5. Порохов Е. Административный акт как юридический факт, форма правоприменения и способ индивидуально-правового регулирования. // Ежегодник публичного права 2016: Административный акт. - М.: Инфотропик Медиа, 2015. - С. 403. (Porokhov E. Administrative act as a legal fact, a form of law enforcement and a method of individual legal regulation. // Yearbook of Public Law 2016: Administrative Act. - M.: Infotropik Media, 2015. - p. 403.)

6. Пуделька Й. Право административных процедур и административно-процессуальное право в государствах Центральной Азии - краткий обзор современного состояния. // Ежегодник публичного права 2015: Административный процесс. - М.: Инфотропик Медиа, 2015. - С. 42. (Pudelka Y. The law of administrative procedures and administrative procedure law in the states of Central Asia - a brief overview of the current state. // Yearbook of Public Law 2015: The administrative process. - M.: Infotropik Media, 2015. - p. 42.)

7. Баймолдина З. Роль административной юстиции в развитии государственного управления. // Ежегодник публичного права 2015: Административный процесс. - М.: Инфотропик Медиа, 2015. - С. 333-334. (Baymoldina Z. The role of administrative justice in the development of public administration. // Yearbook of Public Law 2015: The administrative process. - M.: Infotropik Media, 2015. - p. 333-334.)

8. Закон Республики Казахстан от 12.01.2017 г. "О порядке рассмотрения обращений физических и юридических лиц". (Law of the Republic of Kazakhstan dated January 12, 2017 "On the procedure for considering appeals of individuals and legal entities")

9. Закон Республики Казахстан от 15.04.2013 г. "О государственных услугах" (Law of the Republic of Kazakhstan dated April 15, 2013 "On state services").

10. Шижимбаева С. С. Административная юстиция в Казахстане быть. // Ежегодник публичного права - 2014: "Административное право: сравнительно-правовые подходы". - М.: Инфотропик Медиа, 2014. - С. 318. Бундан ташқари, Қозоғистоннинг 2000 йилги қонуни амалда яхши ишлагамани тўғрисида қаранг.: Roman A/ Podoprigora. Legal regulation of the administrative procedures: Kazakhstan's experience// Administrative law reform in Uzbekistan experiences and problems from the legal viewpoint. Collection of seminar papers. Nagoya, 2008. - P. 44-45. Шунингдек, солиқ соҳаси мисолида Қозоғистондаги маъмурий процедураларнинг амалий муаммолари тўғрисида қаранг.: Порохов Е. В., Пуделька Й. Административные процедуры в налоговом праве. Учебное пособие. Алматы, 2017. - С. 6. (Shishimbaeva S.S. Administrative justice in Kazakhstan. // Yearbook of public law - 2014: "Administrative law: comparative legal approaches". - M.: Infotropik Media, 2014. - P. 318. Porokhov E. V., Pudelka Y. Administrative procedures in tax law. Tutorial. Almaty, 2017. - P. 6.)

11. Подопригора Р. А. Современное административное право: казахстанский и зарубежные подходы. // Ежегодник публичного права - 2014: "Административное право: сравнительно-правовые подходы". - М.: Инфотропик Медиа, 2014. - С. 99-100. (Podoprigora R. A. Modern administrative law: Kazakhstan and foreign approaches. // Yearbook of public law - 2014: "Administrative law: comparative legal approaches". - M.: Infotropik Media, 2014. - p. 99-100.)

12. Баймолдина З. Об основных положениях проекта Закона Республики Казахстан "Об административных процедурах". // Ежегодник публичного права 2017: Усмотрение и оценочные понятия в административном праве. - М.: Инфотропик Медиа, 2017. - С. 364. (Baymoldina Z. On the main provisions of the draft Law of the Republic of Kazakhstan "On administrative procedures". // Public Law Yearbook 2017: Discretion and evaluation concepts in administrative law. - M.: Infotropik Media, 2017. - p. 364.)

13. Нормативное постановление Верховного Суда Республики Казахстан от 24.12.2010 № 20 "О некоторых вопросах применения судами норм главы 27 Гражданского процессуального кодекса Республики Казахстан". (Regulatory Resolution of the Supreme Court of the Republic of Kazakhstan

No. 20 of December 24, 2010 "On Certain Issues of the Application by the Courts of the Rules of Chapter 27 of the Civil Procedure Code of the Republic of Kazakhstan".)

14. Габбасов А. Б. Қозоғистон Республикаси Қонунчилик институти. 2011 йил мартадаги Маъмурий процедуралар тўғрисидаги қонун лойиҳаси (Gabbasov A.B. Legislation Institute of the Republic of Kazakhstan. March 2011 draft Law of the Republic of Kazakhstan "On administrative procedures").

15. Пуделька Й. Право административных процедур и административно-процессуальное право в государствах Центральной Азии - краткий обзор современного состояния. // Ежегодник публичного права 2016: Административный акт. - М.: Инфотропик Медиа, 2015. - С. 442-443 (Pudelka Y. The law of administrative procedures and administrative litigation law in the Central Asian states - a brief overview of the current state. // Yearbook of Public Law 2016: Administrative Act. - М.: Infotropik Media, 2015. - p. 442-443)

16. Олейник Д. Проблемы правового регулирования административных процедур в Республике Казахстан: в контексте проекта Закона Республики Казахстан "об административных процедурах". // Ежегодник публичного права 2016: Административный акт. - М.: Инфотропик Медиа, 2015. - С. 351-357. Бундан ташқари, Е. В. Порохов ҳам 2000 йилги қонунни ислоҳ қилиш таклифини келтирган ва ўз лойиҳасини ишлаб чиққан. Қаранг.: Административные процедуры / Е.В.Порохов, А.А.Балтабеков, Д.К.Березницкая. - Алматы: Научно-исследовательский институт финансового и налогового права, 2011. - С. 43.

(https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30985619#pos=194;-80 (10. 10. 2018))

(Oleynik D. Problems of legal regulation of administrative procedures in the Republic of Kazakhstan: in the context of the draft Law of the Republic of Kazakhstan "On Administrative Procedures". // Yearbook of Public Law 2016: Administrative Act. - М.: Infotropik Media, 2015. - p. 351-357.; Administrative procedures / E.V. Porokhov, A.A. Baltabekov, D.K. Berezniatskaya. - Almaty: Research Institute of Financial and Tax Law, 2011. - P. 43)

17. Базурбаев Е. Публичные правоотношения в контексте проекта Закона "Об административных процедурах" (новая редакция). // Ежегодник публичного права 2016: Административный акт. - М.: Инфотропик Медиа, 2015. - С. 342-349. (Bazurbaev E. Public Relations in the Context of the Draft Law "On Administrative Procedures" (new edition). // Yearbook of Public Law 2016: Administrative Act. - М.: Infotropik Media, 2015. - P. 342-349.)

18. Тукиев А. Новое казахское право административных процедур. // Ежегодник публичного права 2016: Административный акт. - М.: Инфотропик Медиа, 2015. - С. 553.

19. <http://www.adilet.gov.kz/> (10. 10. 2018). (Tukiev A. New Kazakh law of administrative procedures. // Yearbook of Public Law 2016: Administrative Act. - М.: Infotropik Media, 2015. - P. 553.)

20. Тукиев А. Особенности Административно-процедурно-процессуального кодекса Республики Казахстан. // Материалы международной конференции на тему: "Административные процедуры и процесс: анализ международного опыта" г. Шпайер, Германия 5-6 апрель 2018 г. (Tukiev A. Features of the Administrative Procedure Code of the Republic of Kazakhstan. // Proceedings of the international conference on the topic: "Administrative procedures and process: an analysis of international experience", Speyer, Germany 5-6 April 2018)

21. Ўзбекистон Республикасининг 2018 йил 8 январдаги "Маъмурий процедуралар тўғрисида" ги ЎРҚ-457-сон қонуни (Кучга кириш санаси 10.01.2019. Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 09.01.2018 й., 03/18/457/0525-сон). (Law of the Republic of Uzbekistan No. ZRU-457 "On administrative procedures" of January 8, 2018 (Enter to force date 10.01.2019, National database of legislation, dated 09.01.2018, No. 03/18/457/0525)).